

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

індивідуальні особливості учнів, а також те, яку професію отримують учні цього класу. Не можна викладати хімію однаково для учнів, які отримують професію «кухар», або професію «косметик», або професію «перукар» чи інші. Тому одну тему для різних професій учитель викладає по-різному. Наприклад, якщо учні отримують професію «кухар», то більше звертаємо увагу на такі теми: «Жири, білки, вуглеводи, вітаміни як компоненти їжі, їх роль в організмі», «Харчові добавки, Е-числа», «Розв'язування задач на вихід продукту» та інше.

Формування життєвих компетентностей у навчанні сприяє набуттю учнями навичок творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу; слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; моделювати, розв'язувати життєві і соціальні ситуації, таким чином збагачуючи власний пізнавальний досвід; будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, прагнути до діалогу, знаходити спільне розв'язання проблеми; в атмосфері довіри та взаємодопомоги робити відкриття, усвідомлювати важливість здобутих знань.

Хімія – наука, створена людьми і заради людей. Надзвичайно важливо повсякчас показувати зв'язок хімії з життям суспільства, роль хімії у розвитку цивілізації, бо сьогодні необхідне не так поглиблення специфічних знань з хімії, як їх соціокультурна адаптація. Необхідно звузити розрив між хімією та реаліями повсякденного життя, зробити хімічні знання особистісно значимими для кожного учня, «вивести» знання за межі кабінету хімії і застосовувати їх для пояснення реальних явищ природи, суспільства, власного життя.

Це дозволить в умовах нової школи виховувати компетентну особистість, яка не лише володіє знаннями, а й уміє адекватно діяти у складних ситуаціях, застосовуючи знання й беручи на себе відповідальність за свою діяльність, оскільки без цього людина не має шансів адаптуватися до динамічних умов середовища.

Література:

1. Задорожний К. М. Інноваційні технології на уроках хімії. – Х. : ВГ «Основа», 2006. – 112 с.

*Павленко І. І.**

РОЗВИТОК САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЇХНІХ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

У статті розкрито поняття самостійної роботи учнів, дидактичні вимоги її проведення, наведено деякі види самостійних робіт учнів на уроках української мови і літератури, що сприяють підвищенню їхніх навчальних досягнень у навчальному процесі.

* © Павленко І. І.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Наша держава переживає етап переходу до високо-технологічного інформаційного суспільства. Розвиток науки, постійне збільшення обсягу інформації, підвищення вимог до будь-якого професіонала щодо його професійної майстерності змушують систематично й наполегливо займатися самоосвітою.

Активний розвиток самостійної діяльності учнів відбувається під час вивчення шкільних навчальних дисциплін, серед яких особливе місце належить урокам української мови і літератури, важливість яких зумовлена тим, що у процесі їх проведення вчитель має змогу контролювати і направляти самостійну діяльність учнів для розвитку їхніх мовних компетенцій, розвивати вміння й навички роботи з творами художньої літератури, що призведе до підвищення навчальних досягнень [3].

Про внутрішню готовність учнів до самостійного оволодіння знаннями писали М. Данилов, В. Сухомлинський, К. Ушинський; про самостійну діяльність як засіб підвищення знань учнів – О. Бандура, Н. Волошина, Є. Пасічник, О. Савченко, Б. Степанишин.

Аналіз наукових робіт показав, що самостійна діяльність учнів у процесі навчання дозволяє формувати їхню свідомість і зміцнювати знання, виробляти вміння і навички, передбачені програмою з української мови і літератури, та самостійно підвищувати свій освітній рівень у подальшому.

Метою статті є розширення знань про самостійну діяльність учнів під час вивчення української мови і літератури як засобу підвищення їхніх навчальних досягнень.

Самостійна робота учнів – це форма організації їхньої навчальної діяльності, що здійснюється під прямим або непрямим керівництвом викладача, у ході якої учні переважно або повністю самостійно виконують різного виду завдання з метою розвитку знань, умінь, навичок та особистих якостей. Тому педагогу при постановці цілей і завдань самостійної роботи необхідно враховувати наступні дидактичні вимоги:

1. Самостійна робота повинна носити цілеспрямований характер. Це досягається чітким формулюванням мети роботи. Завдання вчителя полягає в тому, щоб знайти таке формулювання завдання, яке викликало б у школярів інтерес до роботи і прагнення виконати її якнайкраще.

2. Самостійна робота повинна бути дійсно самостійною і спонукати учня при її виконанні працювати напружено.

3. На перших порах в учнів потрібно сформувати найпростіші навички самостійної роботи.

4. Для самостійної роботи в більшості випадків потрібно пропонувати такі завдання, виконання яких не допускає дії за готовими рецептами і шаблонами, а вимагає застосування знань у новій ситуації.

5. В організації самостійної роботи необхідно враховувати, що для оволодіння знаннями, уміннями і навичками різним учням потрібен різний час.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

6. Завдання, пропонувані для самостійної роботи, повинні викликати інтерес учнів.

7. Самостійні роботи учнів необхідно планомірно і систематично включати в навчальний процес. Тільки за цієї умови в них будуть вироблятися тверді вміння та навички.

8. При організації самостійної роботи необхідно здійснювати розумне поєднання викладу матеріалу вчителем із самостійною роботою учнів.

9. При виконанні учнями самостійних робіт будь-якого виду керівна роль повинна належати вчителю. Учитель продумує систему самостійних робіт, планомірно включення їх у навчальний процес. Він визначає мету, зміст і обсяг кожної самостійної роботи, її місце на уроці, методи навчання різних видів самостійної роботи. Він навчає учнів методам самоконтролю і здійснює контроль за якістю її виконання, вивчає індивідуальні особливості учнів і враховує їх при організації самостійної роботи.

Дотримуючись цих вимог, учитель зможе правильно організувати самостійну діяльність учнів при вивченні української мови і літератури, що призведе до усвідомлення ними потреби в самостійному опануванні знань та підвищенні своїх навчальних досягнень.

Науковці та вчителі-практики вважають, що самостійна діяльність учнів у процесі вивчення української мови і літератури є обов'язковим компонентом і має велике навчальне й виховне значення. Вона може дати бажані наслідки лише тоді, коли вчитель застосовує її в певній системі та послідовності і правильно керує нею [4].

Власний досвід викладання української мови і літератури дає можливість визначити найбільш ефективні для формування навичок самостійної діяльності учнів технології активного, розвивального, інтерактивного, кооперативного, фронтального навчання, які передбачають самостійну роботу; проблемні та творчі завдання; самостійний аналіз інформації; частково-пошуковий; дослідницький; роботу в парах; роботу в малих групах; карусель; мікрофон; незакінчені речення; мозковий штурм.

Наведемо деякі види самостійних робіт учнів на уроках української мови і літератури, що сприяють підвищенню їхніх навчальних досягнень.

1. Робота з книжкою. На уроках української літератури – це, у першу чергу, робота з текстом, переказ основного змісту тексту; складання плану відповіді за прочитаним текстом; короткий конспект тексту, робота з першоджерелами, довідниками, науково-популярною літературою, конспектування та реферування прочитаного; на уроках української мови – пошук відповіді на поставлені до тексту запитання, аналіз, порівняння, узагальнення й систематизація матеріалу кількох параграфів.

2. Правила: тренувальні, відтворювальні і за зразком, складання завдань та запитань та їх розв'язання, рецензування від-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

повідей інших учнів, оцінка їхньої діяльності, вправи, спрямовані на вироблення практичних умінь та навичок, ведення словника.

Так, для підвищення рівня навчальних досягнень учнів з української мови, між класною самостійною роботою та домашньою має бути постійний взаємозв'язок і взаємозалежність. Цей зв'язок полягає в тому, що без виконання домашніх завдань учитель не може успішно навчати, а учні навчатися в класі. Наприклад, якщо учні вдома виконали вправу на правопис особових закінчень дієслів, то в класі їм можна запропонувати скласти таблицю особових закінчень таких дієслів, а потім ввести їх у речення.

Напередодні вивчення нової теми можна запропонувати учням повторити пройдений матеріал. Наприклад, на уроці української мови, опрацьовуючи розділові знаки у складних реченнях, учні самостійно повторюють перед цим відомості про сполучники сурядності та підрядності. А на уроці літератури – повторити історію тієї чи іншої доби, що буде стосуватися творчості письменника.

За весь курс вивчення української мови і літератури учні мають справу з великою кількістю слів і висловів, без правильного розуміння яких не можна засвоїти мовного матеріалу, тому одним із важливих видів самостійної роботи, який сприяє розвитку логічного мислення, усної й писемної мови, творчості, активності є ведення учнями словника. У зв'язку з цим, для підвищення навчальних досягнень школярів з української мови і літератури на уроках доцільно використовувати такі форми самостійної словникової роботи: самостійне з'ясування значення слова за допомогою словників, енциклопедій, довідників; складання усних і письмових творів з відомими уже словами і термінами; рецензування цих творів учнями; добір слів і термінів, що стосуються певної теми, розділу. Цей вид роботи допомагає учням самостійно викладати власні думки, судження, що є основою творів, які посідають важливе місце в навчальній діяльності і забезпечують самостійність роботи учнів, виявляють загальний їх розвиток, рівень розвитку пізнавальної сфери, багатство лексики і фразеології.

3. Різноманітні перевірочні самостійні роботи, диктанти, твори.

Велике значення для підвищення рівня навчальних досягнень з української мови і літератури мають різноманітні диктанти, які виконуються учнями самостійно: мовні – словниковий, розподільний, вибірковий; літературні – рефлексивні, пошуково-творчі, змішані. При виконанні таких видів робіт за короткий проміжок часу учні виконують значний обсяг роботи, до того ж, осмислено сприймають текст, закріплюють орфографічні вміння, самостійно працюють як колективно, так і індивідуально.

Особливу увагу вчителю потрібно приділяти написанню

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

учнями творів та переказів, які забезпечують самостійність у виконанні роботи і виявляють загальний розвиток учнів, рівень розвитку їхньої пізнавальної сфери, багатство лексики та вміння викладати свої думки. Залежно від вікових особливостей учням можна запропонувати скласти усний твір, оповідання, репортаж, відгук на прочитаний твір, дослідити історію його написання, підготувати літературні портрети письменників рідного краю тощо.

4. Електронне забезпечення самостійної роботи учнів.

У наш час особливого значення набуває самостійна робота учнів з використанням комп'ютера. Електронні носії інформації під час самостійного навчання мають такі переваги: полісенсорність, мультимедійність, інтерактивність, комунікативність, віртуалізація.

Для підвищення ефективності супроводу самостійної роботи з української мови і літератури учнів можна використовувати: електронні підручники; тексти художніх творів, електронні методичні вказівки; тестові контролюючі завдання. Це, у першу чергу, підготує учнів до зовнішнього незалежного оцінювання, додаткове ознайомлення з матеріалами вивчених тем, особливо з літератури, написання реферату або доповіді.

Комп'ютерна підтримка забезпечує можливість чітко організувати і конкретно спрямовувати самостійну навчальну діяльність учнів та досягти кращих результатів у навчанні при скороченні витрат часу.

5. Виконання індивідуальних та групових завдань.

Заслугує на увагу під час проведення уроків з української мови і літератури застосування групової форми роботи. Залежно від контингенту учнівської групи можна застосовувати різні види самостійної роботи: пізнавально-пошукового характеру; на пригадування та активізацію раніше засвоєних знань, застосування їх у нових ситуаціях; самоконтроль і самоперевірка; літературні конкурси тощо. Для того щоб робота груп учнів була успішною, необхідне оволодіння кожним учнем елементарними вміннями самостійної діяльності: умінням працювати з підручником, брати участь в обговоренні проблем, уміння користуватися картками-інструкціями тощо [4].

А набуттю вмінь аналізувати, зіставляти факти, риси характеру героїв, виділяти головне, робити певні висновки вчать уроки з української літератури з використанням компаративного аналізу творів однієї доби, головних героїв одного твору чи різних.

Активізує самостійну діяльність учнів і групова робота. На уроках української літератури можна запропонувати учням за допомогою комп'ютера створити презентацію до будь-якого літературного твору чи життя та творчості письменника. З української мови – скласти групою різноманітні таблиці до уроку на визначення певної орфограми. Такий вид самостійної роботи навчить учнів правилам роботи в групі, визначати

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

пріоритети, бути відповідальними [3].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що на сучасному етапі реформування освіти, коли вся увага спрямована на необхідність збереження унікальної особистості кожного учня, створення умов для його розвитку з метою адаптації до нових умов життя, учителям української мови і літератури потрібно спрямувати свою педагогічну діяльність на формування в учнів уміння самостійно набувати знання для підвищення рівня своїх навчальних досягнень, застосовувати їх не тільки на уроках, але й у різноманітних життєвих ситуаціях.

Література:

1. Кошара. Ю. Про стан самостійної роботи учнів з підручником української літератури (основна школа) / Юлія Кошара // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. – № 6/7. – С. 22–26.
2. Кравчук. Л. Самостійні роботи на уроках української літератури / Людмила Кравчук // Українська мова та література (Шк. світ). – 2011. – № 3. – С. 3–6.
3. Шапорова. О. В. Розвиток самостійної активної діяльності учнів на уроках української літератури / О. В. Шапорова // Таврійський вісник освіти. – 2012. – № 3. – С. 147–152.
4. Пеньора Т. Ю. Нестандартні форми самостійної роботи учнів на уроках української мови і літератури : Методичний посібник. – Ужгород : ЗІППО, 2007. – 55 С.
5. Крайнюкова Л. В. В. О. Сухомлинський про самостійну роботу учнів під час вивчення української мови та літератури / Людмила Василівна Крайнюкова // Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 3. – С. 35–43.

Петрук Л. В.*

ФОРМИ КОНТРОЛЯ И ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ

Стаття присвячена темі контролю та оцінки знань учнів на уроках історії. У ній висвітлюються теоретичні питання, пов'язані з функціями, особливостями, критеріями контролю знань, умінь, навичок школярів на уроках історії. Також подано форми контролю дітей під час виконання практичних вправ та завдань.

В наше время прослеживается снижение интереса учащихся к процессу обучения. Поэтому организовать учебный процесс важно так, чтобы ученик как можно быстрее, занимательнее мог увидеть результат своей учебной деятельности на уроке и во внеурочное время. В связи с этим одной из главных задач в работе учителя истории является планирование контроля качества знаний, разработка форм и методов его проведения, анализ результатов контроля с целью коррекции методических приёмов и форм организации деятельности учащихся на уроках и во внеурочное время. Так как контроль знаний учащихся выполняет, по меньшей мере, три функции: управление

* © Петрук Л. В.